

Een jaar lang Corona, en veel economische ellende

Bernard ter Haar, 20 maart 2020

Dit wordt een somber verhaal. Ik wilde ook helemaal niet over het Coronavirus schrijven, dat doen zoveel anderen al, en we horen steeds dat we de deskundigen moeten vertrouwen. Dus waar bemoei ik me dan mee? Ik wil het een beetje van me af schrijven, denk ik. Ik maak me ook een beetje zorgen over de krachtige uitspraken van politici en centrale bankiers die in analogie van 2008-2011 roepen dat we al het nodige zullen doen en er veel geld in zullen stoppen om iedereen door de Coronacrisis heen te helpen. Dat deed mij denken aan 2008, toen in allerlei landen politici begonnen te roepen dat ze alle spaargeld, of soms zelfs alle kredieten wel zouden garanderen. Tja, overheden hebben wel diepe zakken, maar geen oneindig diepe zakken, en je wilt niet in een situatie terecht komen dat burgers en bedrijven gaan denken dat de bodem van de zakken al heel dichtbij is, en de overheden hun macht over de situatie kwijt zijn. En na de crisis moeten de zakken ook weer door ons allemaal gevuld worden.

Vanaf het begin van de Coronacrisis heb ik in alle analyses nauwlettend gevolgd wat ze opleverden qua totale tijdsduur van de crisis. Inmiddels begint zich dat wel uit te kristalliseren. Het virus verdwijnt niet vanzelf. Iedereen die een beetje rekenen kan heeft inmiddels uitgerekend dat als we groepsimmunitet willen bereiken met behoud van de mogelijkheid van zorg voor iedereen die dat nodig heeft, we een paar jaar bezig zijn. Bezig zijn betekent dat we ons mondiaal zoveel sociale beperking opleggen dat we de besmettingsgraad R onder de 1 weten te brengen en te houden. De natuurlijke besmettingsgraad van dit virus ligt ruim boven de 2. Dat betekent dat een besmet iemand die besmetting aan meer dan twee mensen doorgeeft. En dat leidt tot een exponentiële stijging van het aantal besmettingen. Hoeveel de R boven de 2 ligt hangt af van allerlei demografische en culturele factoren. Wonen mensen dicht op elkaar, komen mensen vaak bijeen, in de pub of in de kerk, dat soort dingen doen er toe. Om de zorg niet overbelast te laten raken moet $R < 1$ worden en mogen maar een beperkt aantal mensen gelijktijdig besmet zijn. Groepsimmunitet gaat dus heel lang duren (als het überhaupt bestaat voor dit virus). Waarschijnlijk is er sneller een goed functionerend vaccin ontwikkeld. Maar ook dat gaat waarschijnlijk wel een jaar duren. Of anderhalf jaar. We hebben dus wereldwijd het vooruitzicht van een jaar lange sociale beperking. Hoeveel beperking weten we nog niet precies. Het Nederlandse regime? Het Franse regime? Over enkele weken kunnen we in de verschillende landen de R terug zien in de cijfers van nieuwe gevallen. Is het de landen over een aantal weken allemaal gelukt om het exponentiële karakter van de stijging eruit te krijgen? En het aantal patiënten binnen de bedden capaciteit te houden? Het zal ervan afhangen hoe serieus alle burgers zich aan de social distancing gaan houden. We mogen hopen dat het huidige (20/3) Nederlandse regime voldoende zal blijken. Veel soepeler zal het volgens deskundigen waarschijnlijk niet mogen worden. Ik hoop ook dat alle regeringsleiders onzinboodschappen vanaf nu achterwege laten, zodat de hele mensheid

weet wat de opdracht is: $R < 1$. Zorg dat niemand jou kan besmetten, zorg dat jij niemand anders besmet.

Wat betekent een jaar lang een strenge mondiale sociale beperking voor onze samenleving en voor onze economie? Ik heb geen idee hoe onze samenleving zich zal houden, maar het zal ongekend spannend worden. Veel mensen zullen enorm moeten worstelen met hun doenvermogen om zich echt sociaal te beperken en allerlei sociale verleidingen te weerstaan. Over de economie valt misschien al iets meer te zeggen. Daar is ook al veel over gezegd, in macro-economische termen. Een externe schok, daar hebben economen standaard verhalen over. In die verhalen is een belangrijke rol weggelegd voor de overheid. Overheden beseffen dat ook. In veel landen zijn stoere woorden gesproken (daar verwees ik hierboven al naar) en omvangrijke steunpakketten aangekondigd. Voorzichtig is er de erkenning dat een recessie onvermijdelijk is. De eerste scenario's gaan nog uit van een herstel na één kwartaal. Per maand dat het langer duurt zakt de economie met procenten tegelijk weg. Ik ben nog geen scenario tegengekomen dat van een jaar mondiale sociale beperking uitgaat. Een ongekeerde economische terugval lijkt me waarschijnlijk. Laten we iets meer micro kijken. Dat levert geen fijn plaatje op. Een deel van het economisch verkeer gaat min of meer gewoon door. Supermarkten bijvoorbeeld, webwinkels, digitale dienstverleners. Consumenten hamsteren nu nog, maar zullen voorzichtig worden met grotere uitgaven. Er vallen sectoren terug, er vallen sectoren uit (de horeca, de reissector), en ik denk dat er daaronder bijna geen enkele sector is die een buffer heeft die een jaar kan overbruggen. Economen pleiten voor vraagstimulering. Maar die vraag kan alleen maar kanten op die niet door de crisis zijn afgesneden. Dus waar de pijn zit helpt het niet. Daar moet de overheid bijspringen. Het kabinet wil bijvoorbeeld mkb'ers en het inkomen van zzp'ers ondersteunen. Dat laatste op bijstandsniveau. Maar veel zzp'ers hebben waarschijnlijk maandelijkse lasten die boven dat niveau uitgaan. Hoe snel bouwen die problematische schulden op en wat gebeurt er dan? De auto wordt te koop gezet, de hypotheek wordt niet betaald, de zorgverzekering niet, etc. Hoe lang kunnen de banken het dragen dat kredieten niet worden betaald, en de zorgverzekeraars? Welke winkelketen kan het aan om alle fysieke winkels een jaar lang gesloten te houden? Als de horeca een jaar dicht moet, moet de horecaondernemer dan een jaar lang ondernemer zonder inkomsten blijven? Als luchtvaartmaatschappijen een jaar lang niet of nauwelijks mogen vliegen, moeten ze dan een jaar lang overeind gehouden worden? Ik stel het allemaal vragenderwijs, maar het zijn wel pertinente vragen die zich één voor één gaan voordoen de komende maanden. En dan is het vraag hoe diep de zakken van de overheid zijn. Kunnen wij als belastingbetalers via de overheid alle terugval van de economie een jaar lang bufferen? Ja, op zich kunnen we dat. Deze Coronacrisis is al beschreven als een oorlog. Daar horen dan ook oorlogskassen bij. Minister Hoekstra gaf aan 90 mrd euro uit te kunnen geven, voordat de EMU grens van 60% BBP voor de staatsschuld in zicht komt. Maar die 60% komt uit een verdrag dat voor vreedstijd is geschreven. Net als het verbod op monetaire financiering, dat ook in dat verdrag staat en overheden verbiedt om te lenen bij de centrale bank. Het lijkt me geen logisch verbod voor een oorlogstijd. Het is goed om even in de geschiedenis te duiken. Nederland heeft de staatsschuld tijdens de Tweede Wereldoorlog met meer dan 100% BBP laten stijgen, zodat deze na de oorlog ruim boven de 200% BBP lag (het BBP zelf was

natuurlijk gedaald, dus dat versterkt de getallen). Voor het VK lag de schuld na de oorlog op ongeveer 250% BBP, voor de VS op ongeveer 120%. Voor Nederland is het prettig dat de staatsschuld fors naar beneden is gebracht. Voor de G7 landen geldt helaas dat hun totale schuldniveau inmiddels boven het niveau van kort na de Tweede Wereldoorlog ligt. Er kan in oorlogstijd dus veel, en dat is te verantwoorden als je weet dat het om een af te sluiten periode gaat, met de verwachting van een snelle groeiperiode daarna. Maar de schuld moet uiteindelijk wel gedragen worden, en er staan ook nog heel veel investeringen in de wacht om bijvoorbeeld het klimaat te redden. Dus is het scheppen van vertrouwen dat de overheden de economie dit jaar kan laten overleven belangrijk, maar is het ook belangrijk dat de overheden selectief worden, en vooral dat deel van de economie ondersteunen dat ervoor moet zorgen dat de samenleving het komende jaar kan voortbestaan, en de economie weer opgepakt kan worden na de lange periode van sociale beperking. Bijvoorbeeld wel (basale) inkomens borgen, maar niet alle vermogens? Het wordt lastig kiezen, en er zal door veel sectoren heel heftig worden gelobbyd. Een samenleving in crisismodus. Het is inderdaad oorlog!